

LITERÁRNÍ REFLEXE PANDEMIE COVID-19: PŘEHLEDOVÁ ANALÝZA FRANKOFONNÍ A ČESKÉ PRÓZY (1)

Karel Střelec

Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava

karel.strelec@osu.cz

Abstrakt

Tento příspěvek se zabývá doposud pouze okrajově zmapovaným tématem – charakteristikou základních tendencí, variant a podob literární reflexe pandemie nemoci covid-19 mezi lety 2020 a 2022, a to na příkladech dvou evropských literatur (české a francouzské, resp. frankofonní). Po úvodní teoretické stati, která připomíná některé obecnější zákonitosti kulturní (re)medializace traumatu a traumatické paměti se studie zaměřuje na přehledovou analýzu žánrových, tematických a narativních linií. Popisuje produkci prvotních kolektivních povídkových svazků, dále varianty autobiograficky laděných a deníkových próz i romány, které využívají rámec pandemické zkušenosti k vážné i subverzní reflexi nadosobních, společenských či politických témat moderní doby. V poslední části obsahuje článek diskuzi nad relativní absencí esteticky významnějších či kriticky a čtenářsky oceňovanějších „velkých“ literárních ztvárnění pandemické doby.

Klíčová slova: covid-19, pandemie, současná česká literatura, současná francouzská a frankofonní literatura

Abstract

Literary Reflection on the Covid-19 Pandemic: An Overview Analysis of Francophone and Czech Prose

This paper deals with a hitherto only marginally explored topic - a characterization of the basic tendencies, variants and forms of literary reflection on the pandemic of the covid-19 disease between 2020 and 2022, based on the material of two European literatures (Czech and French, respectively Francophone). After an introductory theoretical overview that recalls some of the more general patterns of cultural (re)mediation of trauma and traumatic memory, the study focuses on an overview analysis of genre, thematic and narrative lines. It describes the production of early collective short story volumes, as well as variants of autobiographical and diary prose, and novels that use the framework of pandemic experience to reflect seriously and subversively on the transpersonal, social or political themes of modern times. In the last section, the article includes a discussion of the relative

absence of more aesthetically significant or critically and readerly appreciated "major" literary representations of the pandemic era.

Keywords: covid-19, pandemic, contemporary Czech literature, contemporary French and Francophone literature

Úvod – k teorii traumatu a kulturní mediality

Jestliže bývá období přelomu 10. a 20. let tohoto století s odkazem na sérii negativních geopolitických, zdravotních, ekonomických a společenských procesů a jevů nežádka označováno přívlastkem „krizová doba“, podstatným elementem tohoto popsaného stavu se stala celosvětová pandemie nemoci vyvolané virem SARS-CoV-2. V moderní historii bezprecedentní infekce kombinující vysokou virulenci, mortalitu i mutabilitu dopadla na západní populace primárně zdravotní zátěží a v mírových podmínkách extrémní nadúmrtností, ale přinesla též zásadní dopady v oblastech ekonomiky, sociálních vazeb, vzdělávání, legislativy a kultury. Z hlediska základního literárněvědného výzkumu ve vztahu k proběhnuvší pandemii vykrytalizovaly, jak se domníváme, dva stěžejní rámce a úkoly: za prvé analýza narativních forem a podob kulturního zrcadlení daných traumatických zkušeností; za druhé analýza transformací literární kultury, „provozu“ či čtenářství v reakci na covidové restriktce a sociální změny; a to včetně dočasných, ale i dlouhodobějších dopadů. V tomto příspěvku se zabýváme prvním okruhem – zaměřujeme se na obecnější a srovnávací charakterizaci tematických, narativních a žánrových modalit na materiálu dvou evropských literatur, reprezentativně zastupujících kulturní prostor střeoevropský a západoevropský. (2)

Koronavirová pandemie stojí po boku dalších dlouhodobějších prožitků, které potlačují či eliminují naplnění bazálních psychosociálních potřeb: mj. potřeby bezpečí, stability, řádu a pozitivní mezilidské interakce. Společně s empirií válek či ekologických neštěstí náleží k událostem, které jsou pro příslušníky určité society značně univerzální – nelze tudíž hovořit o individuálním, nýbrž manifestním kolektivním traumatu, jakkoliv může být na úrovni každého jednotlivce pociťováno v různé kvantitě a kvalitě. (3) Na rozdíl od individuálního traumatu je jeho nadindividuální varianta „(...) sociálně zprostředkovaná atribuce, která se v reálném čase uskutečňuje s vývojem události“ (Alexander, 2015, s. 104). Podle citovaného badatele vzniká vědomí traumatu teprve postupně, skrze posteriorní reprezentace těchto dějů a integraci do sdílené identity society (ibid., s. 106–107). Fakt, že se kulturní narativy (vznikající v prodlevě mezi samotnou událostí a její petrifikací v kolektivní paměti) zásadně podílejí na sdělnosti traumatické zkušenosti, je nezpochybnitelný – nedomníváme se však, že jsou pro možnosti hovořit o kolektivním traumatu podmínkou *sine qua non*. Jinými slovy: utrpené kolektivní trauma není toliko kulturní konstrukt, ale i sdílená vrstva komunikativní paměti ve smyslu výkladu Jana Assmanna (2015, s. 50–61).

Zmíňme ještě druhý pojem, taktéž klíčový pro uvažování (a to multidisciplinární – sociologické, medicínské, kulturněvědné, demografické apod.) o pandemii SARS-CoV-2: *katastrofa*. Martin Škabraha v úvodní stati monografie *Člověk a společnost 19: století tváří v tvář katastrofě* případně připomíná dva významy polysémního výrazu. Dnes všeobecněji sdílený a chápaný výklad označuje takovou událost, jež má původ vně lidského jednání, pramení z „(...) vůči člověku nahodilých a bezohledných přírodních sil“ (Škabraha, 2017, s. 10). Společnost na ni reaguje snahou o záchranu životů, majetků a následně úsilím o prosté uvedení věcí do dřívějšího stavu čili do normálu. Druhý smysl pojmu zahrnuje naopak bytostné sepjetí s lidským osudem; katastrofa je finální částí konfliktu, údělu, dramatu lidského života; neboli jeho odhalujícím vyústěním, které přináší klíčovou katarzi nebo posun. Přestože srovnání obou významů nabízí intuitivní přiřazení pandemie nemoci k prvnímu z nich, její kulturní reflexe a interpretace spadá do sféry druhé – literární narativy umožňující realizaci tzv. práce paměti (*travail de mémoire*).

Zmíněný pojem uvádí francouzský filosof Paul Ricoeur (2000, s. 106 – 111) jako klíčový prvek v procesu kolektivního vzpomínání a zapomínání, typicky v situacích zahrnujících potlačenou traumatickou paměť. Vyrovnavání se s obdobnými zkušenostmi neprobíhá samovolně, rekonciliace vyžaduje úsilí, „práci“, analogickou k individuální psychologické terapii či léčbě: komparativní komentář k souvislostem práce s překonáváním a překonáním vytěsněného skrze individuální psychoterapeutickou činnost a práci s kolektivními příběhy podává např. psycholog Tilmann Habermas (2015, s. 172 – 184). Umělecká tvorba, v tomto případě literární reflexe, se na práci paměti může podílet, neboť pomocí sdíleného narativu má potenciál medializovat, vyslovovat a pojmenovávat, otevírat témata minulých událostí – a finálně tak přispívat k procesům rekonciliace a katarze, neboli Ricoeurovy slovy utěšovat (*apaiser*).

Almanachy a soubory

Prvotní literární reprezentace pandemie se od jara roku 2020 fixovaly na on-line platformách a v oborovém periodickém tisku, nežádka formou básnického výrazu. V knižní podobě se mezi prvními objevily prozaické tituly kolektivů autorů, které zpravidla v kondenzované formě povídky reagovaly na proměnu každodennosti; soustředily se na dílčí miniatury života v uzávěrách, kontrasty mezi dosavadním a nastalým časem, ale také na reminiscence fatálních nákaz z minulosti lidské civilizace. V české literatuře takto již na počátku léta stejného roku vychází společný projekt dvou desítek autorů pod názvem *Za oknem: 19 spisovatelů proti covid-19* (editor Aleš Palán). Svazek *ad hoc* propojil povídky etablovaných autorů velmi rozmanitých a nesourodých, mj. poetikou, tematickými konstantami díla i generačním zařazením; jmenujme výběrově Lidmilu Kábrtovou, Alenu Mornštajnovou, Jana Němce, Miloše Urbana nebo Petra Stančíka. Editorickým a vydavatelským záměrem se stala rovněž společenská angažovanost (v této podobě na knižním trhu spíše raritní) – symbolických 19 % ze zisku připadlo na charitativní účely související s následky koronavirové nemoci. Druhým, značně

obsáhlejším almanachem české provenience se stal *Dekameron 2020* (ed. Lydie Romanská), aspirující na paralelu s kanonickým renesančním vzorem. Ve stovce povídek rozkolísané estetické úrovně převažují texty spisovatelů literární periferie, byť k propagaci svazku bylo využito několika autorských jmen známějších a populárních (mj. Ivana Krause nebo Radíma Uzla).

Na principu kolektivní tvorby vystavěla frankofonní editorka BÉlinda Ibrahim knihu *L'amour aux temps du Covid: 119 plumes au chevet de la pandémie du XXIe siècle* (Láska za časů covidu: 119 per u lůžka pandemie 21. století), jejíž osmnáctiměsíční geneze vyvrcholila publikací v závěru roku 2022. Rozpracování závažného námětu francouzskými, ale zejména frankofonními spisovateli usazenými v blízkovýchodním regionu je veskrze experimentální – jednotlivé příspěvky vznikaly technikou vycházející z tzv. principu znamenité mrtvoly (*cadavre exquis*), vynalezené francouzskými surrealisty v meziválečném období. Literární hra zde umožňuje každému následujícímu autorovi znát pouze poslední větu předchozího textu, na niž navazuje svůj nový příspěvek; vzniká tak rozvolněné pásmo místy překvapivých asociací, perspektiv a posunů. Ke starší literární tradici samozřejmě odkazuje titul díla, který připomíná román Gabriela Garcíi Márqueze; intertextuální vztahování k tomuto názvu ostatně využili v tematizaci pandemie i další francouzští a čeští autoři. (4)

Mezi autenticitou, autofikcí a komercí

Druhým typickým znakem časných reflexí pandemické doby (jde opět o texty vznikající zejména v roce 2020) je v obou sledovaných literaturách podobné žánrové východisko a narativní perspektiva zahrnující hledisko autenticity a svědectví. Dominantní formální podobu tak představuje deník – deníkové záznamy s různou mírou (sebe)stylizace, realističnosti a otevřenosti, užívající spojení fabule a syžetu. Renesance tohoto chronologicky pojatého vyprávění má často charakter autofikce, (5) která recipientovi umožňuje interpretaci za využití konfrontace s aktuálním světem a vlastními vzpomínkami na prožitky konkrétních dnů, týdnů a měsíců. Není též ojedinělé zapojení pojmu *deník* přímo do názvů knih, jak bude patrné níže.

V české literatuře na turbulentní zdravotní, společenskou i politickou situaci prvních fází pandemie zareagovali formou spíše odlehčených deníků dva bestselleristé, autoři populární linie literatury a publicistiky: Halina Pawlowská a Michal Viewegh. Próza druhého jmenovaného *Zrušený rok: deník 2020* navázala na starší pokusy o autobiografické záznamy (např. *Báječný rok*, vyd. 2006) a svou poetikou se od nich nikterak neliší. Ústřední motivické konstanty zahrnují vztahy s dcerami, turbulentní (ne)vyrovnávání se s intimními vztahy či reflexi vlastní tvorby a pozice na knižní mapě České republiky. S těmito tématy atraktivními pro bulvární média a společenské rubriky nutně souvisí určitá stylizace, záměrnost; průhledy do soukromí společenského protagonisty v době karantén a omezení nadto fakticky suplují zrušená nebo odsunutá čtení, besedy nebo talk show. Některé úseky Vieweghova deníku (často glosy o politické situaci a řízení hygienických

opatření) jsou převzaty z prozaikova facebookového blogu, jako následující z října 2020: „Ano, i mě povinné nošení roušek a dočasná omezení osobní svobody, jakož i mnohdy zmatená karanténní nařízení vlády lehce frustrují, ale ani tak mne na rozdíl od ‚fotbalových‘ pouličních gangsterů až dosud nenapadlo (...) demonstrovat svůj názorový nesouhlas formou převržených popelnic, dělbučů, boxerů teleskopických obušků a dlažebních kostek vrhaných na příslušníky Policie České republiky“ (Viewegh, 2021, s. 294). V deníku tyto vsuvky fungují jako protipól květšinově poklidnému obrazu spisovatelova života – jsou ovšem navíc cenným připomenutím tenzí a názorových rozepří tehdejší společnosti a politiky.

Podobné přesahy naopak Pawlowská nevyužívá; její *Zážitky z karantény* se primárně koncentrují na glosování chodu domácnosti a náhle zhutněných vztahů členů rodiny. Komerčně orientovaná kniha svým stylem i strukturou vychází plně vstříc nenáročným čtenářským očekáváním publika této humoristky a moderátorky – jednotlivé banálně vypointované miniepizody se ustavičně vracejí k tématu jídla a vaření (viz názvy kapitol jako *Řízečky z panenky a alergie*, *Kaldon a deštivý den v Praze* či *Filé aneb Vladka za to nemůže*; hybridní charakter svazku dokresluje několik reálných receptů v závěru). Autorka navíc deníkové záznamy obohacuje o typické krátké veršované aforismy a průpovídky, s nimiž je spojována od počátků letitého působení v médiích a zábavním průmyslu.

Formátem deníkových poznámek reflektovali koronavirovou krizi shodně ve francouzské i české literatuře také debutanti či autoři stojící mimo centrum literárního provozu. Je přitom patrné, že některá díla balancují na hraně tvůrčí sebeterapie, která je v některých případech i demiurgicky přiznaná. K tomuto typu psaní mohou inklinovat dva formálně i časovou rovinou podobné texty: prózy *Confîée dans la dentelle* (Uzavřená v krajce) publicistky a spisovatelky Karine Sayagh-Satragno a *Z mého severoitalského deníku* blogerky a humoristky Marty Kučíkové. Jejich tematizovaný čas je tvořen počátečními náhlými restrikcemi ve Francii a Itálii, očekávatelnou gradací krize a květnem roku 2020, který symbolizuje uvolnění a v obou případech naději či katarzi po – domněle – nejhorší fázi pandemie. Kučíková sleduje s obavami i nadhledem jarní měsíce v menší obci podhůří Alp; nedílnou součástí každého dne jsou přepisované statistiky nálezů, vyléčení a úmrtí. Deník *Confîée dans la dentelle* je též obsahově rozkročen do dvou kontrárních poloh, pozitivní kontakt se čtenářem je udržován pravidelnými apostrofami a řečnickými otázkami i playlistem doporučených skladeb, místy však převáží motivy beznaděje a bezčasí: „Dvůr je prázdný. Žádný zvuk nezaskřípe o červené cihly. Při pohledu shora by to mohlo vypadat jako před staletími. Nový středověk. Dark Ages. Doba pro lidi jako já. Ohromující a krutá“ (Sayagh-Satragno, 2020, s. 16).

Volnější deníkovou formu s akcentem na reflexivitu a přesah osobních individuálních příběhů přináší próza (kombinovaná s krátkými lyrickými básněmi) *Rybí polévka za časů korony* autorky píšící pod pseudonymem Delicie Nerková (vl. jménem Jaroslava Novotná). Básnířka a prozaička, kterou lze věkem přiřadit ke střední až starší generaci a ukotvením tvorby ke křesťansky orientovaným autorům, vychází

z elementárního tázání: „Kde je Bůh, když je pandemie nemoci COVID-19? Kde je Bůh, když zuří války a živly? Kde je Bůh, když se cítíš ve světě sám a nešťastný?“ (Nerková, 2021, s. 33). Nejde však o sbírku pochybovačnou nebo pochybující; i v krizi vypravěčka nachází naději v nesamozřejmých nepatrnostech a intimní víře. Motiv naděje do příběhu sledujícího intermitentní průběh pandemické hrozby vnáší i silné ukotvení v cyklu křesťanského i přírodního roku a symbolické zakončení na Velikonoce roku 2021.

Polemiky, subverze a vážnost

Jiným autorům se námět pandemických měsíců a let stal východiskem k hlubšímu rozvinutí závažných, nadosobních i nadčasových témat. V takových případech sehrává vyprávění o pandemii pouze roli rámce, který skrze náhlou proměnu chodu života postav i civilizace otevírá aktualizované perspektivy. K reprezentativním příkladům této skupiny lze zařadit román *Les années sans soleil* (Roky bez slunce) Vincenta Message. Několika cenami honorovaný francouzský prozaik a univerzitní pedagog zpracovává námět pohledem lokálního spisovatele a knihkupce a jeho milieu, aniž by v díle nemoc explicitně pojmenoval; stejně tak se důsledně vyhýbá neologickému lexiku koronavirového času (např. rozmanitá kompozita počínající částí *korol/coro*; ve francouzštině patřila k frekventovaným slova jako *coronapéro*, *covidiot* či *coronapiste*). Fikční svět románu je však mimezí světa aktuálního, který vyprávění postupně přesahuje a tenduje k dystopickým vizím ekologické proměny a rozvratu planety, jehož je pandemie toliko dílčí součástí. Solastalgický a ideologicky zatížený román se těmito obavami zřetelně odkazuje k historické zkušenosti třetího desetiletí šestého století po Kristu, poznamenaného extrémní sopečnou aktivitou a následným ochlazením Evropy s fatálními následky na dobovou populaci. (6)

Protagonistu v současné pozici vypravěče zvolil ve svém nerozsáhlém románu *O jednom zachraňování života* rovněž David Zábranský. Monolog v ich-formě zde však nemá za cíl evokovat, byť jen vzdálené, ztotožnění s autorem a jeho empirií – distance je přiznaná a zřetelná už toliko profesí vypravěče (naopak českému čtenáři, obeznámenému se stálíci akademického sboru právnické fakulty Univerzity Karlovy, mohou vysvítat předobrazy hlavní postavy). Próza poměrně jednoznačně zapadá do Zábranského tvůrčí tendence posledních let – totiž literárně uchopovat čerstvá, aktuální témata tuzemské společnosti a zejména politiky. Série, do níž by patřily například knihy *Za Alpami* (2017) a *Republika* (2020), tíhne k teovitosti a esejistickému přístupu včetně občasných ostře satirických i kontroverzních replik. V případě nejnovější prózy se subverzní úvahy a glosy vypravěče týkají dvou okruhů, které tvoří její tematická jádra: vztahu hodnot univerzální svobody a ochrany zdraví na straně jedné; na té druhé pak problematickému vztahu společnosti ke starým a přestárlym. Právě v tomto punktu leží jádro románové výpovědi – postoj k vlastní matce, v němž převažuje despekt a cynismus, se láme teprve po její smrti. Etické ohledávání míry omezování a ochoty sebeomezování se v případech krizí je

v příběhu nosné i ve vztahu k aktuálnímu atomizovanému světu; Zábranský však ponechává román vyznít ambivalentně a otevřeně.

Výhledy a diskuze

Zatímco jsme výše přehledově a výběrově (a zcela jistě ne vyčerpávajícím způsobem co do rozsahu korpusu) pojednávali o dílech, která v letech 2020–2022 tematizovala aspekty a nuance života Evropanů za pandemické situace, v posledním oddíle se pokusme nastínit a analyzovat určitý vyplývající paradox psaní „za covidu a o covidu“. Na základě komparativního a interpretačního přehledu je totiž zjevné, že ani v jedné z národních literatur doposud nevzniklo literární dílo, které by patřilo mezi „velká“ vyprávění o mimořádné a traumatické lidské zkušenosti pandemického světa a jeho atributů; dílo, které by vyvolalo silnější literárněkritický nebo čtenářský ohlas, příp. pro své estetické hodnoty uspělo v literárních žebříčcích a relevantních cenách. Dlouhodobá literární tradice Západu naopak namnoze stojí na reflexi významných traumat, otřesů, revolucí, válek a katastrof – je tudíž příhodné jmenovat a komentovat okruh hypotéz, jež by mohly paradoxní status *praesens* blíže ozřejmit.

První suspektní důvod, totiž že život většiny společnosti výrazně redukován do karantén a pobytu v uzavřených domácích prostorech a priori negeneruje atraktivní a dynamické literární náměty, byl mj. předmětem debaty v průběhu bohemistické konference *Cenová bilance 2022*. (7) Domníváme se však, že empirická verifikace tuto úvahu spíše zneplatňuje – lze zmínit četná dramata v nemocnicích, generační střety, intimní traumata psychologického rázu a další motivy, které byly mediálně traktovány a podloženy každodenní žurnalistikou a publicistikou. Druhá, poměrně banální a praktická explikace vychází z předpokladu, že od hlavních fází pandemie chybí adekvátní časový odstup, neboť procesy exogeneze a endogeneze textu jej mohou vyžadovat; podobně např. mnohá kanonická ztvárnění válečných traumat první poloviny 20. století nevznikají bezprostředně po traktovaném období. (8) Důsledkem pak může být aktuální převaha spíše drobnějších žánrů.

Třetí hypotézu považujeme za vysoce relevantní. Jak v souladu s recentním poznáním v oborech neurověd, tak paměťových a sociálních studií se ukazuje potlačování událostí a prožitků bolestného až traumatického charakteru jako přirozená obrana a odpověď na kolektivní a osobní stres. (9) Tato premisa je platná i v případě autorů, představitelů a editorů nakladatelských domů a následně recipientů – důsledkem je pak při krátkém odstupu až kolektivní nezájem a nechuť dané jitřivé téma (znovu)otevírat. Toto dosavadní vytěsnění hraničící s tabuizací vnímají někteří komentátoři coby logické, jak ilustrují slova kulturního publicisty Vincenta Edina o francouzské beletrii: „Dosavadní literární sklizeň nebyla koneckonců příliš plná Covidu-19. A z dobrého důvodu. Bylo by opravdu rozumné vnučovat čtenářům příběh, byť v románovém zpracování, o původu epidemie ve Wu-chanu, vládních palidoniích ohledně nošení roušek nebo o debatách o prospěšnosti očkování? Určitě ne. (...) Vzniklo tak hojně esejů, ale jen málo románů“

(Edin, 2022). Snahu o zasutí bolestné reality a traumatu ostatně napřímo tematizují i některá pojednaná díla, jako např. deníkový román Marty Kučíkové: „Zpočátku jsme spolu probíraly vše kolem koronaviru, dnes je toto téma tabu. (...) Většina lidí si tu nechce povídat o TOM, někteří koronavirus ani nenazývají slovem, je to jenom TO. Já o TOM taky nezačínám hovořit, pokud někdo nechce sám“ (Kučíková, 2020, s. 123).

Konečně, historická zkušenost s posttraumatickým beletristickým vyprávěním ukazuje, že jeho vznik vyžaduje čas – literární ztvárnění existenciálních, mezních situací během lidmi i přírodou způsobených katastrof následně patří mezi základní formanty a nosiče kolektivní paměti každé society. Lze tak usuzovat, že po bezprostřední – a v této práci představené sérii (10) – v budoucnu nastane další, hlubší tematizace pandemie let 2020 až 2022. Jistě bude oprávněným předmětem příštích literárněvědných a paměťových studií.

Poznámky

- (1) Tato studie je výstupem z projektu SGS06/FF/2023 „Umělecká reflexe aktuálních kontroverzních fenoménů v současných francouzsky a španělsky psaných literaturách“.
- (2) Literárněvědné bádání o tématu se v době vzniku textu (léto 2023) stále jeví být mizivé, na rozdíl např. od výzkumu v různých podoborech lingvistiky jako jsou lexikologie, pragmatika, sociolingvistika a další.
- (3) Výše uvedené potvrzuje zřetelný nárůst případů řešených psychiatrickými a psychologickými klinickými pracovišti v pandemické a postpandemické době s dominancí depresí, anxiet či závislostního chování (Kolářová, 2022).
- (4) Jedná se například o propojené deníky *Láska za časů korony* Terezy Hronové, které byly původně vysílány Českým rozhlasem, milostný román *L'amour au temps du coronavirus* Jeana Darmena či stejnojmenný svazek *L'amour au temps du coronavirus* autorky Gisèle Beussart.
- (5) Více k tomuto modu i problematice jeho vymezení srov. např. Fonioková, 2022, s. 40 – 42.
- (6) Zcela jiným, nevážným způsobem tematizuje ekologickou linku v kontextu rozšíření covid-19 a globálního spiknutí elit ve své satirické fikci *2020, le roman du Covid* François Varay.
- (7) Sympozium se konalo dne 15. června 2023 na Univerzitě Palackého v Olomouci; autor tohoto příspěvku děkuje za diskuzní podněty zejména Petru Hrtánkovi a Lubomíru Machalovi.
- (8) Za mnoho dalších vzpomeňme první vydání románů *Na západní frontě klid* (1929) a *Sbohem armádo* (1929) nebo návraty k traumatu 2. světové války a holocaustu v literatuře 60. let 20. století.
- (9) Srov. např. Střelec, 2021, s. 133 – 137.

- (10) Pojem série nevolíme náhodně; jeden z klíčových závěrů našeho komparativního pohledu na dosavadní tvorbu je ten, že francouzsky i česky psaná literatura reflektovala látku univerzálně velmi obdobnými, paralelními postupy, žánry a formami.

LITERATURA A PRAMENY

- ALEXANDER, J. C.: *K teorii kulturního traumatu*. In: Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 97 – 122.
- ASSMANN, J.: *Kolektivní paměť a kulturní identita*. In: Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 50 – 61.
- EDIN, V.: *Les Années sans soleil, roman de la France confinée*. Online. <https://usbeketrica.com/fr/article/les-annees-sans-soleil-roman-de-la-france-confinée>.
- FONIOKOVÁ, Z.: *K pozadí jednoho fenoménu. O autofikci, pravdě a žánru*. In: Host, 38, č. 3, 2022, s. 40 – 42.
- HABERMAS, T.: *Psychoanalýza jako výzkum vzpomínání*. In: Paměť a trauma pohledem humanitních věd: komentovaná antologie teoretických textů. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015, s. 172 – 184.
- IBRAHIM, B.: *L'amour aux temps du Covid: 119 plumes au chevet de la pandémie du XXIe siècle*. Beirut: Achrafieh, 2022, 192 s.
- KOLÁŘOVÁ, Z.: *Přetížení psychiatrických ambulancí jako další následek covidu*. Online. <https://www.tribune.cz/zdravotnictvi/pretizeni-psychiatrickych-ambulanci-jako-dalsi-nasledek-covidu/>.
- KUČÍKOVÁ, M.: *Z mého severoitalského deníku*. Praha: Ikar, 2020, 207 s.
- MESSAGE, V.: *Les années sans soleil*. Paris: Seuil, 2022, 256 s.
- NERKOVÁ, D.: *Rybí polévka za časů korony*. Praha: Talent Pro Art, 2021, 73 s.
- PALÁN, A. (ed.): *Za oknem: 19 spisovatelů proti covid-19*. Praha: Prostor, 2020, 208 s.
- PAWLOWSKÁ, H.: *Zážitky z karantény*. Praha: Motto, 2020, 195 s.
- RICCEUR, P.: *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. Paris: Seuil, 2000, 681 s.
- ROMANSKÁ, L. (ed.): *Dekameron 2020: 100 nových povídek, které vznikly v době koronaviru*. Praha: Bondy, 2020, 411 s.
- SAYAGH-SATRAGNO, K.: *Confinée dans la dentelle. Journal de bord d'une prisonnière du covid-19*. Yucca Éditions, 2020, 188 s.
- STŘELEČEK, K.: *Román mezi historií, pamětí a zapomenutím: Mnichovský přízrak Georgese-Marca Benamoua*. In: Nová filologická revue, 13, č. 1, 2021, s. 133 – 146.
- ŠKABRAHA, M.: *Pokrokem ke katastrofě, katastrofou k pokroku*. In: Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století: Plzeň, 25.-27. února 2016. Praha: Academia, 2017, s. 9 – 17.

VIEWEGH, M.: *Zrušený rok: deník 2020*. Praha: Ikar, 2021, 374 s.

ZÁBRANSKÝ, D.: *O jednom zachraňování života*. Brno: Větrné mlýny, 2021, 197 s.

Accessible summary

This paper presents the basic and overview conclusions that have emerged from our current research on the portrayal of the topic of the covid-19 disease pandemic in the literature. The subjects of the study are French and Czech novels, novellas and short stories published between 2020 and 2022 that thematize the changes in society, politics and everyday life during the major waves of the epidemic. We focus on different genres and forms of depicting the theme, comparing the basic motifs and variants in both national literatures. The paper concludes with a reflection on why no major, canonical work depicting the theme has yet been created.